

Становлення та розвиток вищої освіти Польщі

Н. Г. Русіна

Рівненський державний аграрний коледж, м. Рівне, Україна

*Corresponding author. E-mail: RusinaN@i.ua

Paper received 29.01.2016; Accepted for publication 22.02.2016.

Анотація. Статтю присвячено дослідженню основних етапів становлення та розвитку вищої освіти Польщі. Визначено, що найбільш активних та радикальних змін протягом останніх десятиліть зазнали освітні системи постсоціалістичних держав європейської інтеграції, а саме Польщі. Виділено шість етапів розбудови вищої освіти країни. Початковий етап відповідає постанню перших університетів за моделлю європейських. Другий етап проходив за часи анексії Польщі та розвитку капіталізму під час, якого виникла освіта для дорослих. Третій етап відбувся після здобуття незалежності Польщі та між двома світовими війнами, а четвертий проходив під час другої світової війни. П'ятий здійснювався після другої світової війни і основним завданням вищої освіти того періоду було підготовка висококваліфікованих фахівців, їх вдосконалення в ході професійної діяльності та підготовка наукових кадрів для професійної освіти й наукових досліджень. Шостий період відображає сучасні перетворення і передбачає основні стратегічні цілі розвитку польської вищої освіти як різноманітність, відкритість, мобільність, конкуренція, ефективність, підзвітність і прозорість. Зазначено, що розвиток польської вищої освіти різних періодів проходив у відповідності з європейським, тобто від перших вищих навчальних закладів до реалізації болонських вимог.

Ключові слова: вища освіта Польщі, етапи становлення та розвитку вищої освіти Польщі, структура вищої освіти, стратегічні цілі розвитку вищої освіти.

Вступ. Найбільш активних та радикальних змін протягом останніх десятиліть зазнали освітні системи постсоціалістичних держав європейської інтеграції, а саме Польщі. Звернення до їхнього реформаційного досвіду зумовлено історичними й культурними зв'язками та близьким геополітичним положенням країн. Польське суспільство стає суспільством знань, яке характеризується мультикультуралізмом і різноманітністю, високим рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та швидким темпом економічних і технологічних змін.

Саме дослідження становлення вищої школи Польщі є значимим для проведення освітніх перетворень в Україні. Адже освіта України має перетворитися на ефективний важіль економіки знань, на інноваційне середовище, у якому учні й студенти набувають навичок і вмінь самостійно опановувати знання упродовж життя та застосовувати ці знання у практичній діяльності.

Короткий огляд публікацій із теми. У вітчизняній педагогічній літературі накопичено значний обсяг знань про теорію та практику освіти в Польщі. Різноманітні питання, пов'язані з функціонуванням вищої школи республіки Польща, досліджували Ф. Андрушкевич, І. Бегатська, А. Васюк, Л. Данілова, Л. Кнодель, Н. Садовська та багато інших вчених. Коротко узагальнимо основні ідеї.

У своїх роботах Ф. Андрушкевич розглядає досвід українсько-польської співпраці в сфері академічної освіти та аналізує ситуацію в сучасній Польщі, яка увійшла в XXI століття на хвилі активних просвітницьких реформ, більшість яких за змістом і технологіями впровадження є корисними для України, зокрема – модель системи освіти [1].

І. Бегатська та Н. Садовська вивчали досвід республіки з адаптації своєї освітньої системи до сучасної загальноєвропейської моделі. Дослідниці виділили основні напрямки адаптації, яка тривала понад 10 років: виокремлення двох її основних освітніх рівнів (ліценціата та магістра); встановлення 3-річної докторантури; проведення стандартизації

навчання за трансферною системою європейських кредитів (ECTS), спрямованої на підвищення мобільності навчання – як у часі (мається на увазі можливість вибору індивідуального темпу навчання), так і в просторі (послідовне навчання у різних ВНЗ); адаптація системи оцінки ВНЗ до принципів Болонського процесу; реалізація права на автономію університетами Польщі [2].

Історичні аспекти реформування шкільної освіти Польщі на початку XX століття розглядала А. Васюк. Авторка зазначила, що в країні, яка отримала незалежність після багатьох років позбавлення політичної самостійності, головним завданням виховання було зміцнення національної єдності, самосвідомості народу та його творчих сил [3]. Л. Кнодель виділяє основні етапи становлення освітньої системи Польщі від зародження перших шкіл римо-католицької церкви X століття до освітніх реформ кінця XX та початку XXI століть. Зазначено, що розвиток освітньої системи дуже схожий з європейськими країнами, як і розвиток педагогічного мислення та педагогічної діяльності взагалі [5].

У дослідженні Л. Данілової було виявлено та охарактеризовано окремі особливості сучасних реформаційних процесів східноєвропейських країн, зокрема Польщі та України. Дослідниця визначила фактори і мотиви даних процесів, принципи реформування і труднощі, які вплинули на неефективність перетворень [4].

У працях вищеназваних науковців досліджено різні аспекти розвитку освітніх процесів Польщі, але проблема становлення вищої освіти розроблена недостатньо.

Мета. Здійснити теоретичне дослідження основних етапів становлення та розвитку вищої освіти Польщі, скласти їх характеристику й виділити основні напрями педагогічної діяльності різних часів.

Матеріали й методи. У процесі написання статті були використані різні методи дослідження. Так, системний підхід, логічний та історичний методи дали змогу визначити передумови становлення та

еволюції розвитку вищої освіти республіки Польщі. Крім того, за допомогою методу узагальнення та аналізу з урахуванням сучасних тенденцій було зазначено, що розвиток вищої освіти Польщі проходив під європейським впливом. Розмежування різних поглядів на змістовну частину періодів формування вищої школи країни з точки зору їх позитивних та негативних сторін було здійснено на основі використання методу порівняння.

Для дослідження еволюції становлення й розвитку вищої освіти Польщі було використано значну кількість інформаційних джерел, основу яких становлять фундаментальні положення зарубіжних та вітчизняних вчених про основні періоди розвитку, структури та положення функціонування університетів, статті.

Результати та їх обговорення. Польські дослідники переконливо доводять [9], що в історії становлення й розвитку вищої освіти Польщі доцільно виділити шість періодів.

Перший період (1364 –1795 рр.) – період постання першого університету Ягеллонського у місті Кракові та створення трьох інших у період ренесансу (відродження): Вільнюський університет, Замоїська академія та академія у місті Львові. Перший етап розвитку університетів проходив у відповідності з європейським. Оскільки перші навчальні заклади були засновані за їхніми моделями. Так, Anita Wolaniuk [10] у своїй книзі про вплив університетів на організацію міст виділяє основні форми західних університетів «Studium Generale» і «Universitas Magistrogum et Scholarium». Вищою формою організації навчального закладу стала *studium generale* як перша форма сучасного університету. Вона забезпечувала рівні умови для викладачів і студентів. Педагоги та випускники брали активну участь у розвитку європейських міст, зокрема, в роботі уряду – як світського так і церковного. Університет був автономною корпорацією, яка керувалася виборчою владою, серед якої переважали професори богослов'я і права, і мав олігархічний характер [10, с. 46].

Другий етап розвитку польської вищої школи (1795 – 1918 рр.) є етапом анексії, адже у 1795 році Польща втратила незалежність і була поділена між Росією, Австрією та Пруссією. Дослідники пов'язують цей період із розвитком промисловості та виникненням освіти для дорослих. Розвиток безперервного навчання пов'язаний з промисловою революцією, яка відбулася в Європі наприкінці вісімнадцятого-дев'ятнадцятого століття [8]. У цей період освіта для дорослих існувала у підпіллі та мала неформальний і неофіційний характер. В організації підпільного освітнього руху брала участь радикальна інтелігенція Польщі, зокрема, Ян Владислав Давид, Ядвіга Щавінська-Давидова, Ігнацій Матушевський, Петро Шмелевський і Стефанія Семполовська. Головною подією тих років швидко поширення самоосвіти жінок. Так, в 1885 році Ядвіга Щавінська-Давидова – організувала інститут для жінок під назвою Летючий університет, діяльність якого відбувалась таємно. Через п'ять років у ньому навчались і чоловіки. У 1898 році на Галичині засновано Народний університет ім. Адама Міцкевича. Створений навчальний

заклад є надзвичайно популярним в Європі, де постає ідея освіти всіх верств суспільства – незалежно від віку, статі або фінансового стану. Заняття проводились у відповідності з певними правилами. Наприклад – лекції, учасники писали, а потім представляли громадськості есе на певну тему. Після читання проходило обговорення, в ході якого розглядалися представлені питання і обмінялися думками про це [8].

Третій період розвитку вищої освіти Польщі проходив після здобуття незалежності (між двома світовими війнами (1918 – 1939 рр.). Після відновлення незалежності першим завданням органів системи світи стала уніфікація освіти, тобто визначення організації, завдань, ідеологічних засад та програм. Цей процес тривав до 1922 року. За ініціативи Міністерства релігії та народної (публічної) освіти в квітні 1919 року скликано Національні збори вчителів, які увійшли в історію як «вчительський сейм», на якому були висвітлені принципи майбутньої системи освіти, а саме: єдина і безкоштовна початкова школа; впровадження обов'язкової семирічної школи; зв'язок між собою всіх рівнів шкіл, що відкривало дорогу до вищої освіти незважаючи на соціальний рівень, статки та рівень закінченої середньої школи [11].

Вища освіта була підпорядкована Міністерству релігії та народної (публічної) освіти та мала широку автономію і повноваження самоврядування. А. Wolaniuk пов'язує цей період із розвитком університетів на землях тодішньої Республіки [10]. На момент проголошення незалежності діяло три університети (у Кракові, Львові, Варшаві) і дві політехніки (у Львові та Варшаві). У 1919 р. було відкрито Познанський університет, відновлено роботу Віленського університету, створено Католицький університет у Любліні. У наступні роки відкрили двері Гірнична академія в Кракові, Головна школа сільського господарства у Варшаві, Академія мистецтв у Варшаві та ін. Вищі школи поділялися на академічні та неакадемічні. Академічні вищі школи мали право надавати наукові ступені й користувались автономією. Закон «Про вищу освіту» від 15 березня 1933 р. обмежив автономні права академічних вищих шкіл, а саме зміцнення повноважень міністра, який отримав право на створення та ліквідацію кафедр і факультетів, схвалення ректорів; посилення в університетах повноваження ректора і обмеження позицій академічного сенату [11].

Четвертий період розвитку вищої освіти (1939 – 1945 рр.) відбувався під час Другої світової війни. На окупованих територіях країни німецька влада скасувала польську освіту на всіх рівнях. Учителі та викладачі разом з іншими групами інтелектуалів були депортовані чи заарештовані. Генеральний уряд дозволив функціонувати початковій школі та професійно-технічній освіті. Діяльність польських університетів перейшла у підпілля. Найбільшим секретним центром стала Варшава, де діяв Познанський університет як Університет земель західних. Проте всі вищі навчальні заклади впроваджували таємні курси в середніх школах. Підпільна освіта була дуже добре розвинута, як не в одній Європейській

країні. На територіях, які перейшли до підпорядкування Радянського союзу, число вищих шкіл зменшилось. Приватні заклади стали державними, а духовні були закриті. В університетах були впроваджені нові програми навчальних дисциплін, підручники та панувала радянська ідеологія [11].

Після Другої Світової війни розпочався п'ятий період розвитку вищої освіти Польщі. Він тривав з 1945 по 1989 роки. Переважаючим завданням перших десятиліть стало відновлення особового складу та матеріально-технічної бази навчальних закладів. На роботу вищої школи впливали демографічні та економічні умови. Провідна мета вищої освіти того періоду – підготовка висококваліфікованих фахівців, їх удосконалення в ході професійної діяльності та забезпечення наукових кадрів для професійної освіти й наукових досліджень. Її структура включала: вищі професійні навчальні заклади, термін навчання у яких складав 2-3 роки і завершувався дипломним іспитом; вищі навчальні заклади магістерського типу з терміном навчання 4-6 років, випускники яких розроблювали дипломні роботи та складали випускні екзамени; наукові заклади (термін 2 роки), які прирівнювались до аспірантури і в яких здійснювались наукові дослідження; заклади післядипломної освіти (термін 0,5-1,5 року) мали завдання оновлення, доповнення, поглиблення й розширення знань сфери спеціалізації, впроваджуючи ідею «освіта протягом усього життя» [11].

До 1989 року в Польщі діяло 11 державних університетів у різних містах країни.

Розвиток вищої освіти шостого періоду здійснювався після 1989 року під гаслом «Змінісь або помри» на відміну від гасла 1979 року «Учись або помри». Він проходив за умов демократизації, глобалізації та відкриття кордонів. Польськими дослідниками було визначено три етапи реформувань вищої освіти. Перша реформа передбачала застій, відновлення та розвиток. Розвиток освіти залежав від кількості витрат державного бюджету. Передбачалось три рівні вищої освіти: базова (бакалаврська), магістерська та докторська.

До основних напрямів діяльності вищої освіти Польщі було віднесено: збільшення міжнародної конкурентоспроможності польської науки, яка досягається шляхом зміцнення співпраці між наукою і економікою; підвищення кількісного і якісного рівня викладацького складу; удосконалення ефективності впровадження досліджень та розвитку інфраструктури наукових експериментів.

Аналіз поточного стану польської вищої освіти надав змогу виділити досягнення та слабкі сторони розвитку. До досягнень віднесено: густа мережа університетів по всій країні; високий рівень охоплення людей вікової групи 20-29 років; прогрес у реалізації Болонського процесу; високий науковий авторитет викладацького складу; світове визнання наукових досліджень з окремих дисциплін. Серед слабких сторін відзначено: відсутнє стратегічне управління університетами; відсутня система стимулювання винагород, яка б забезпечила підвищення якості освіти; низька якість освіти на популярних освітніх напрямках; низька наукова продуктивність.

До основних стратегічних цілей розвитку польської вищої освіти належать: різноманітність, відкритість, мобільність, конкуренція, ефективність, підзвітність і прозорість. Також були визначені напрями покращення роботи вищих навчальних закладів – це збільшення освітніх напрямів та програм навчання; відкриття навчальних закладів, орієнтованих на соціальне та економічне середовище; збільшення мобільності викладачів і студентів; підвищення ефективності використання здобутків професійної освіти.

Реалізація представлених системних змін надає можливість польським студентам отримати більш якісні знання, що допоможе їм краще підготуватись до динамічних економічних змін і забезпечить польських учених широкими можливостями участі у великих міжнародних дослідженнях, що гарантує перспективи систематичного розвитку та сталого зростання науково-педагогічного потенціалу.

Висновки. У зв'язку з реформуванням вищої освіти України виникла потреба у вивченні досвіду реформ постсоціальних країн. Історія вищої освіти Польщі розпочалась у 1364 році від створення першого університету в Кракові. Усі періоди розвитку мали свої особливості, завдання та умови. Найтрагічнішими часами для Польщі були її анексія та світові війни. Це були часи, коли країна втрачала свою державність, мову та культуру. Фазами розвитку були після воєнні роки та становлення державної незалежності. Вартий уваги сучасний період, який відзначається як період тісної співпраці з Євросоюзом та вступом Польщі до європейської спільноти. Яскравою особливістю сьогодення є універсальність і простота доступу до інформації. Сучасні зміни викликані потребою реальності. У цьому контексті вища освіта із самого раннього періоду до наших днів намагається задовільнити суспільні очікування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій : (порівнял. аналіз) / Фабіан Андрушкевич // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32-40.
2. Бегатська І. Адаптація вищої освіти Польщі до умов Болонського процесу [Електронний ресурс] / І. Бегатська, Н. Садовська. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=40001
3. Данилова Л. Н. Специфика реформирования общего образования в Восточной Европе на современном этапе [Електронний ресурс] / Л. Н. Данилова. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://vestnik.yspu.org/releases/2014_2pp/09.pdf
4. Зашкільняк Л. О. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів [Електронний ресурс] / Л. О. Зашкільняк, М. Г. Крикун. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.ex.ua/17697856>
5. Кнодель Л. Освітня система в Польщі: традиції та сучасність [Електронний ресурс] / Л. Кнодель. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/school/method/1016/>
6. Banach C. Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce, Access at: <http://www.kulturaswiecka.pl/node/270>

7. Grech M. Obraz 'uniwersytetu' w opinii mieszkańców polski, Access at: libron.pl/katalog/download/typ/full/publikacja/102
8. Kształcenie ustawiczne i jego rola w rozwoju zawodowym człowieka, Access at http://www.wup.kielce.pl/images/stories/CIZ/Kształcenie_ustawiczne_www.pdf
9. Skubała-Tokarska Z., Tokarski Z., 1972, Uniwersytety w Polsce: rys historyczny, Warszawa: Wydawnictwo Powszechna. 196 s
10. Wolaniuk A., 2010, Uniwersytety i ich rola w organizacji przestrzeni, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 198s
11. http://sciaga.pl/tekst/49486-50-reforma_oswiatowa_w_polsce_po_1918_roku

REFERENCES

1. Andrushkevych F.(2011). Innovatsii v polskii ta ukrainskii osviti yak naslidok pidpysnia yevropeiskyykh osvitykh deklaratsii : (porivnial. analiz) [Innovations in Polish and Ukrainian education as a result of the signing of the European educational declarations (comparative analysis)]. Dyrektor shchk., litseiu, gimnazii – Director schools, lyceums, gymnasiums, 2, 32-40 [in Ukrainian].
2. Begatska I. Adaptatsiia vishchoi osvity Polshchi do umov Bolonskogo protsesu [Adaptation of Higher Education of Poland to the terms of the Bologna Process] Retrieved from: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=40001
3. Danilova L.N. Spetsifika reformirovaniia obshchego obrazovaniia v Vostochnoi Yevrope na sovremennom etape [Specificity of reforming education in Eastern Europe at the present stage] Retrieved from: http://vestnik.yspu.org/releases/2014_2pp/09.pdf
4. Zashkilniak L.O. Istoriia Polshchi: Vid naidavnishikh chasiv do nashikh dniv [History of Poland: From ancient times to the present day] Retrieved from: <http://www.ex.ua/17697856>
5. Knodel L. Osvitnia sistema v Polshchi: tradichii ta suchasnist [The educational system in Poland: tradition and modernity] Retrieved from: <http://ru.osvita.ua/school/method/1016/>
6. Banach C. The development strategy of higher education in Poland, Access at: <http://www.kulturaswiecka.pl/node/270>
7. Grech M. Image 'university' in the opinion of Polish citizens, Access at: libron.pl/katalog/download/typ/full/publikacja/102
8. Lifelong learning and its role in the professional development of human, Access at http://www.wup.kielce.pl/images/stories/CIZ/Kształcenie_ustawiczne_www.pdf
9. Skubała-Tokarska Z., Tokarski Z., 1972, Universities in Poland: historical, Warszawa: Wydawnictwo Powszechna. 196 s
10. Wolaniuk A., 2010, Universities and their role in the organization of space, Lodz: Publishing house Uniwersytetu Łódzkiego. 198s
11. http://sciaga.pl/tekst/49486-50-reforma_oswiatowa_w_polsce_po_1918_roku

Establishment and Development of Higher Education of Poland

N. G. Rusina

Abstract. The article studies the main stages of establishment and development of higher education in Poland. Determined that the most active and radical changes in recent decades have experienced post-socialist countries education systems of European integration, namely Poland. Identified six stages of higher education in the country. The first phase corresponds to the creation of the first universities in the European model. The second phase took place during its annexation of Poland and in the development of capitalism, which emerged adult education. The third stage took place after independence and Poland between the two world wars, and the fourth took place during the Second World War. Fifth was carried out after World War II and the main task of higher education that period was to train highly qualified professionals in the improvement of their professional and scientific training for professional education and research. Sixth period reflects the modern transformation and provides key strategic objectives of Polish higher education as diversity, openness, mobility, competition, efficiency, accountability and transparency. Indicated that the development of Polish higher education held various periods in accordance with European, ie, the first higher education institutions to implement European standards.

Keywords: Higher Education of Poland, the stages of formation and development of higher education in Poland, the structure of higher education, the strategic goals of higher education.

Становление и развитие высшего образования Польши

Н. Г. Русина

Аннотация. Статья посвящена исследованию основных этапов установления и развития высшего образования Польши. Определено, что наиболее активных и радикальных изменений в течение последних десятилетий получили образовательные системы постсоциалистических государств европейской интеграции, а именно Польши. Выделено шесть этапов становления высшего образования страны. Первый этап соответствует созданию первых университетов по модели европейских. Второй этап проходил во времена аннексии Польши и развития капитализма, во время, которого возникло образование для взрослых. Третий этап происходил после обретения Польшей независимости и между двумя мировыми войнами, а четвертый миновал во время второй мировой войны. Пятый протекал после второй мировой войны и основной задачей высшего образования того периода было подготовка высококвалифицированных специалистов, их совершенствование в ходе профессиональной деятельности и подготовка научных кадров для профессионального образования и научных исследований. Шестой период отражает современные преобразования и предусматривает основные стратегические цели развития польского высшего образования (разнообразие, открытость, мобильность, конкуренция, эффективность, подотчетность и прозрачность). Отмечено, что развитие польского высшего образования различных эпох происходило под европейским влиянием, то есть от первых высших учебных заведений до реализации европейских требований.

Ключевые слова: высшее образование Польши, этапы становления и развития высшего образования Польши, структура высшего образования, стратегические цели развития высшего образования.